

Porsgrunn
VIDEREGÅENDE SKOLE

Livet i Litauen etter Sovjetunionens fall

I hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunionens fall?

Bilde 1: Bilde av meg og bestemor fra 2007, Siaulai

Navn: Safie Soboh

Klasse: 3STC

Fag: Historie

Termin & år: 2023/2024

Innhold

Sammendrag	2
Forord	3
1. Innledning	3
1.1. Bakgrunn.....	3
1.2. Avgrensning, problemstilling og disposisjon	5
2. Metode.....	6
3. Resultater og Analyse	8
Livet før Sovjetunionens fall	8
Nytt liv- Perestrojka	9
Demokratisering av Litauen:	11
Menneskekjeden i 1989	11
Den blodige søndagen	12
Livet etter SU fall.....	12
Sosiale endringer	14
Økonomiske utfordringer	16
Boligstandard.....	18
Grensene åpnes.....	19
5. Drøfting og konklusjon.....	21
6. Vedlegg	25
6.1. Samtykke for intervju	25
6.2. Intervju	26
Kilder	30
7. Bibliografi	30

Sammendrag

Dette forskningsprosjektet undersøker i hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunions fall. Formålet er å gi innsikt i hvordan livet i Litauen, og muligens andre tidligere sovjetstater, ble påvirket av denne politiske omveltningen. Jeg har valgt å fokusere på politiske, sosiale og økonomiske endringer, samt effekten av åpningen av grensene.

Livet til bestemoren reflekterer både positive og negative konsekvenser av Sovjetunionens fall. På den positive siden førte det demokratiske skiftet til større ytringsfrihet og økonomisk utvikling, inkludert medlemskap i EU og NATO. Dette åpnet dører for bedre jobbmuligheter og en bredere sosial erfaring. På den andre siden var livet preget av utfordringer som følge av avviklingen av kollektivbruket, økende alkoholisme og vold.

Selv om bestemor opplevde personlige vanskeligheter, ble livet bedre etter EU-medlemskapet. Likevel var det tilpasningsutfordringer knyttet til migrasjon og tap av tilknytning til hjemlandet. Denne historien illustrerer hvordan Sovjetunionens fall former enkeltmenneskers liv på både positive og negative måter, og den understreker betydningen av å forstå kompleksiteten i slike historier for å lære av fortiden og forme en mer inkluderende fremtid.

Generelt har bestemoren min opplevd en forbedring i livskvalitet etter Sovjetunionens fall. De politiske og økonomiske endringene har gitt henne større frihet til å uttrykke seg og delta i politiske prosesser, noe som har økt hennes innflytelse. Økonomisk vekst og bedre jobbmuligheter etter Litauens EU-medlemskap har også bidratt til hennes velvære. På tross av utfordringer knyttet til migrasjon, har hun etablert seg på nytt i Norge med en stabil jobb og egen bolig. Familien i Norge har vært en viktig støtte gjennom reisen. Hennes historie viser menneskets evne til å tilpasse seg og skape et meningsfylt liv, til tross for store endringer. Bestemorens reise illustrerer hvordan individuelle valg og samfunnsmessige omveltninger former livet på komplekse og inspirerende måter.

Forord

Først og fremst ønsker jeg å uttrykke min dype takknemlighet overfor min veileder, Stian Tiller, for hans utrolige engasjement og veiledning gjennom hele prosessen med denne oppgaven. Hans dedikasjon og veiledning har vært uvurderlig i møte med de krevende og utfordrende aspektene ved oppgaven. De innsiktsfulle tilbakemeldingene og støtten hans har gjort hele prosessen mer håndterlig og inspirerende. Stians engasjement har vært en viktig faktor som har drevet meg til å fullføre oppgaven.

Videre ønsker jeg å rette en stor takk til Nijole Navickene, min bestemor, for hennes verdifulle bidrag gjennom grundige samtaler som ga meg et nødvendig overblikk. Hennes innsats har vært avgjørende for å kunne besvare oppgaven på en grundig og utfyllende måte.

Safie Soboh 08.03.2024

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Jeg har valgt å undersøke temaet om livet i Litauen etter Sovjetunionens oppløsning. Dette temaet er av spesiell interesse på grunn av den voksende bekymringen blant litauerne angående Russland, spesielt med tanke på Ukraina-konflikten. På grunn av den geografiske nærheten og historien har Litauen, sammen med Latvia og Estland, vært spesielt sårbare for politisk og økonomisk press fra Russland etter Sovjetunionens kollaps. Det er derfor viktig å undersøke hvordan Sovjetunionens kollaps har påvirket samfunnet og livene til litauerne i etterkant av Sovjetunionens fall.

Sovjetunionen ble grunnlagt i 1922 etter den russiske revolusjonen, og Litauen forble en del av unionen fra og med 1940 fram til 1990. Denne perioden var preget av betydelige utfordringer for befolkningen, med mange involvert i jordbruket og kollektivbrukene. «Kollektivbruk er en driftsform for jordbruk der et antall bønder har bruksrett til jorden og dyrker den i fellesskap. Kollektivbruk (russisk kollektivene khozajstvo, forkortelse kolkhoz) var en av organisasjonsformene for landbruksproduksjonen i det tidligere Sovjetunionen og i flere østeuropeiske land (Mjør, Store Norske Leksikon, 2020).

Etter at Mikhail Gorbatsjov ble den siste lederen av Sovjetunionen, ble det gjennomført flere reformer som medførte frigjøring av Litauen med fremvekst av demokrati og slutten på den kalde krigen. Disse reformene la grunnlaget for oppløsningen av Sovjetunionen og Litauens uavhengighet (Jardar Seim, 2022).

Selv om oppløsningen av Sovjetunionen åpnet for nye muligheter, var det noen som så tilbake på fortiden med Sovjetunionen med nostalgi. Uavhengigheten førte til mange utfordringer for det lille landet, inkludert korrupsjon, høy inflasjon og politisk og økonomisk press fra Russland (Bakaitė, 2022).

Derfor ønsker jeg å undersøke hvordan livet til bestemoren min forbedret seg etter Sovjetunionens fall. Dette vil gi innsikt i de konkrete endringene og utfordringene som litauerne opplevde i overgangen til uavhengighet, og vil kaste lys over deres erfaringer og tilpasninger i denne transformative perioden.

Gjennom å utforske bestemorens liv etter Sovjetunionens sammenbrudd, vil jeg få et nært blikk på de individuelle og familiære erfaringene i Litauen på den tiden. Det vil tillate meg å forstå hvordan historiske hendelser og politiske endringer påvirket hverdagslivet til vanlige mennesker, og hvordan de tilpasset seg og håndterte utfordringene i en ny uavhengig nasjon.

I historieskrivingen kan vi ofte dele historien i såkalte to deler, Makrohistorien og mikrohistorien. Generelt, er historieskrivingen ofte rettet mot makrohistorien. Makrohistorien handler stort sett om de store hendelsene og utviklingstrekkene i historien, mens mikrohistorien opptatt av å analysere innenfor individnivået. I denne forskningsoppgaven skal jeg derfor ta for meg mikrohistorien om min bestemors liv. Gjennom å utforske hennes livshistorie kan vi kaste lys over hvordan den store historien, som Sovjetunionens dominans, påvirket enkeltmenneskers liv og erfaringer. Jeg vil ikke kun belyse de historiske faktaene, men også menneskelige aspekter ved denne perioden. Samtidig som jeg utforsker min bestemors individuelle historie, ønsker jeg å plassere den inn i den større konteksten av den sovjetiske innflytelsen i Litauen. Hvordan speiler hennes livserfaringer de større hendelsene som preget landet på den tiden? Gjennom å kombinere mikrohistorien om min bestemors liv med makrohistorien om Sovjetunionens innflytelse i Litauen, håper jeg å kunne presentere en mer komplett forståelse av perioden. Min tilnærming vil være å se på hvordan enkeltpersoners liv og erfaringer kan gi innsikt i de store historiske hendelsene og utviklingene som formet deres tid. Det er viktig å bevare og formidle slike personlige historier for å forstå kompleksiteten i fortiden og lære verdifulle leksjoner for fremtiden (Historie Konkursen, u.d.).

Min bestemor, Nijole Navickene, levde da Litauen var et sovjet republikk, en tid preget av undertrykkelse og utfordringer. Det var ikke før det siste året på ungdomsskolen at jeg dykket dypere inn om den kalde krigen, og dette åpnet virkelig øynene mine for historien i Litauen. Jeg ble dypt fascinert av de historiske hendelsene som formet landet, spesielt med tanke på hvordan disse hendelsene påvirket enkeltpersoner som min bestemor.

Nå har jeg bestemt meg for å utvide min kunnskap om Litauens historie ved å nøye undersøke om livet til bestemor ble bedre etter Sovjetunionens fall. Jeg anser ikke bare dette som en del av min forskningsoppgave, men også som en mulighet til å dykke dypere inn i bestemors livshistorie. Hennes opplevelser gir et verdifullt vindu inn i hvordan mennesker håndterte og tilpasset seg i møte med politisk undertrykkelse og sosiale omveltninger.

1.2. Avgrensning, problemstilling og disposisjon

Formålet med denne forskningsoppgaven er å nøye undersøke hvordan livskvaliteten til min bestemor, Nijole Navickene, endret seg etter Sovjetunionens fall. Dette vil fungere som et vindu inn i den større historien om hvordan livet i Litauen, og muligens andre tidligere sovjetstater, ble påvirket av denne politiske omveltningen. Jeg velger å spisse oppgaven min fordi det gjør den mer håndterbar og konkret. Når jeg fokuserer på et smalere område, kan jeg gå dypere inn i emnet og utforske det grundigere. Det gjør også oppgaven mer interessant å jobbe med, da jeg kan analysere detaljer og presentere mer spesifikke funn. Ved å velge et smalere fokus åpner jeg opp for flere muligheter til å utforske kompleksiteten og nyansene i temaet mitt. Min problemstilling er av stor kompleksitet og omfatter en rekke mulige forskningstemaer. Derfor har jeg valgt å fokusere på disse temaene: politiske endringer, sosiale endringer, økonomiske utfordringer, boligstandard og grensene åpner seg.

Gjennom disse temaene vil jeg undersøke og analysere hvordan disse endringene påvirket livet til min bestemor og samtidig bidra til å forklare denne store historiske konteksten.

Jeg vil først presentere min metodiske tilnærming til oppgaven. Før jeg presenterer resultatene om livet til bestemor etter Sovjetunionens fall, har jeg valgt å etablere et tydelig bilde av hvordan livet var generelt før Sovjetunionens fall, for å kunne finne ut i hvilken grad bestemors liv ble bedre. Deretter vil jeg presentere mine resultater og analysere dem grundig angående bestemors liv etter Sovjetunionens fall. Jeg vil ta utgangspunkt i min bestemors livserfaringer samtidig som jeg kaster lys over den

overordnede historien. Videre vil jeg drøfte og trekke konklusjoner basert på mine funn for å besvare problemstillingen. Ved å nøye undersøke hvordan livet til enkeltpersoner som min bestemor ble påvirket, håper jeg å belyse de omfattende endringene som fant sted etter Sovjetunionens fall.

2. Metode

Jeg har valgt å benytte en kvalitativ metode for å kunne fange opp min bestemors erfaringer og perspektiver gjennom et dybdeintervju. I følge Scribbr er kvalitativ en metode «Kvalitativ forskning innebærer å samle inn og analysere ikke-numeriske data for å forstå konsepter, meninger eller erfaringer (Bhandari, 2023). I motsetning til kvantitativ forskning, hvor hensikten ofte er å generalisere funn til en større populasjon, søker kvalitativ forskning heller en dypere forståelse av fenomener gjennom grundige analyser av et begrenset antall deltakere. Dette har blitt oppnådd gjennom dybdeintervjuer av min bestemor som tar i utgangspunktet i om livet til bestemor ble bedre etter Sovjetunionens fall.

I historiefaget står kildekritikk sentralt. Historiefaget er forankret i en omfattende og nøye utført analyse av ulike kilder for å rekonstruere og forstå fortiden. For å sikre at disse historiske rekonstruksjonene er pålitelige, er kildekritikk av avgjørende betydning. Historikere baserer sine konklusjoner på en rekke kilder, fra skriftlige dokumenter til fotografier. Kildekritikk er nødvendig for å vurdere hvorvidt disse kildene er troverdige og pålitelige, og dermed sikre at historiske fortellinger er forankret i faktiske hendelser. Vil jeg nøye evaluere og verifisere informasjonen fra sekundære kilder for å sikre deres pålitelighet_(Slottemo, 2020).

Intervjuer tilbyr en unik mulighet til å få et personlig perspektiv. Gjennom samtaler med bestemor får jeg tilgang til hennes personlige opplevelser, tanker og følelser på en måte som gir liv til historien og engasjerer leseren. Detaljene som kommer frem i disse intervjuene gir en dybde som ikke kan oppnås gjennom konvensjonelle kilder. Jeg kan utforske bestemorens opplevelser med en følsomhet og innsikt som bringer historien til live noe som vi gi meg et unikt perspektiv på fortiden.

Samtidig er det viktig å være klar over svakhetene ved denne tilnærmingen. Bestemors hukommelse kan være selektiv, farget av hennes egne opplevelser og perspektiver. Dette kan føre til unøyaktigheter eller manglende objektivitet. I tillegg kan tidens tann forvrengte hennes minner, og emosjonelle opplevelser knyttet til visse hendelser kan påvirke hennes evne til å gi en objektiv fremstilling av fortiden. Likevel, til

tross for disse svakhetene, gir intervjuer oss en uvurderlig mulighet til å forstå den historiske og kulturelle konteksten rundt bestemors liv. Vi kan utforske hvordan historiske hendelser påvirket hennes valg og opplevelser på en måte som går langt utover det som kan fanges gjennom for eksempel en artikkel. Gjennom intervjuer får jeg personlige historier som beriker forståelsen av bestemorens liv før og etter Sovjetunionens fall. Til tross for begrensningene gir dette en verdifull mulighet til å utforske historien gjennom et menneskelig objektiv. Jeg håper å presentere en meningsfull fortelling om bestemors liv ved å balansere styrker og svakheter i denne tilnærmingen (Slottemo, 2020).

I tillegg til intervjuer som en primær kilde for å innhente min bestemors personlige opplevelser, har jeg valgt å inkludere sekundære kilder i min forskningsmetode. Dette vil bidra til å gi et bredere perspektiv og en dypere forståelse av den historiske konteksten rundt Sovjetunionens fall, samtidig som det lar meg utforske om livet faktisk forbedret seg etter denne betydelige hendelsen. Jeg har også valgt å ta for meg sekundære kilder som belyser ulike aspekter av livet etter Sovjetunionens fall. Ved å innlemme slike kilder i min analyse, søker jeg å supplere min bestemors personlige fortellinger med et bredere rammeverk av historisk informasjon. Sekundære kilder vil også gi et analytisk rammeverk for å vurdere og sammenligne min bestemors personlige erfaringer med bredere historiske narrativer. Dette gir et grundigere grunnlag for å trekke konklusjoner om de overordnede konsekvensene av Sovjetunionens sammenbrudd og hvordan det har påvirket enkeltpersoners liv på ulike nivåer.

Gjennom forskningsoppgaven har jeg aktivt brukt to spesifikke kilder som har fint hjulpet meg med å få svart på problemstillingen min. Jeg har hatt stor nytte av bruken av Store Norske Leksikon (SNL) gjennom forskningsprosessen, spesielt når jeg har utforsket emner som kollektivbruket, Mikhail Gorbatsjov og «Menneskekjeden». SNL har vært en verdifull ressurs på grunn av sin omfattende og pålitelige informasjon om ulike emner. Den gir grundige og pålitelige artikler som har bidratt til å utvide min forståelse av de nevnte emnene. Ved å bruke SNL har jeg kunnet få tilgang til grundig informasjon og fått et solid utgangspunkt for videre utforskning og analyse. Derfor har bruken av Store Norske Leksikon vært svært nyttig i min forskningsprosess.

I tillegg til dette måtte jeg bruke noen litauiske kilder da det var mer informasjon på nettet i litauiske kilder og det var spesielt den litauiske nyhetskanalen Delfi som var til en stor nytte for meg og oppgaven. Jeg brukte kilden til blant annet til å se litt nærmere inn på de politiske endringene og inflasjon. Delfi er en god kilde der akademikere, journalister og forskere blant annet skriver artikler om livet gjennom og etter Sovjetunionen og dens konsekvenser. Dette har gitt meg mulighet til å gi et grundigere grunnlag for

å trekke konklusjonene om de overordnede konsekvensene av Sovjetunionens sammenbrudd og hvordan det har påvirket enkeltpersoners liv på ulike nivåer.

Utforskningen av bestemorens liv krever både sekundære og primære kilder for å oppnå en helhetlig forståelse. Sekundærkildene gir konteksten, mens primærkildene legger til personlige fortellinger som kompletterer bildet. Intervjuer gir innsikt i mikrohistorien, mens sekundærkilder guider oss gjennom den større historiske sammenhengen. En kombinasjon av begge er avgjørende for en mer fullstendig forståelse av historien (Hatlen, 2020).

3. Resultater og Analyse

Livet før Sovjetunionens fall

Min bestemor ble født i 1961 i Eisiskes, en landsby ved grensen til Belarus i Sør-Litauen. Hun vokste opp på en stor gård på landsbygda. I denne regionen ble litauerne utsatt for russifisering; mange skoler underviste på russisk. Dette var spesielt utfordrende ved grensen til Belarus, hvor min bestemor og hennes familie bodde. Antallet litauere var betydelig mindre enn antallet hviterussere i området, så litauerne måtte kjempe for å bevare litauiske skoler og gudstjenester på litauisk språk (Kolosovska, 2018).

Barn ble fra en tidlig alder indoktrinert i barnehager, skoler og andre institusjoner med budskap om hvor snill Lenin var og hvor mye han elsket folket, osv. (Irytas, 2019). I tillegg var det betydelig fokus på Stalins liv for å forme barn til tilhengere av kommunismen (Irytas, 2019).

Bilde 2: Her lærer barna i barnehagen om Stalins liv

Ifølge bestemoren min startet hver skoledag med elever fra ulike klasser som dannet rekker på skolegården (Navickiene, 2023). Hun fortalte at de måtte stå pent, og den flinkeste eleven ble valgt til å lede klassene i rekker foran skoleledelsen. Alle bar uniformer med et rødt skjerf rundt halsen og en rød lue. Barna ble opplært i sosialistisk ideologi fordi de ble betraktet som håpet for en kommunistisk fremtid (Navickiene, 2023). Derfor var det viktig å ha faste felles rutiner slik at barna ikke utviklet individuelle og kritiske tanker, men heller ble lojale mot det som ble ansett som mest rettferdige og avanserte Sovjetunionen (Rouge, 2020)

Bilde 3: Skole start før SU fall.

Ifølge bestemoren min var virkeligheten annerledes enn det som ble fremstilt. Det var langt å gå til skolen, spesielt utfordrende om vinteren på grunn av den bitende kulden som preget landskapet. Når sommerferien kom, var det vanlig praksis å arbeide på kollektivbruket (Navickiene, 2023). Hele familien og barna måtte bidra sammen, og dette arbeidet var en del av deres daglige liv, selv om det var lite betalt (Navickiene, 2023).

Bestemoren min fortalte meg at hver familie fikk et område på 2500 kvadratmeter med sukkerbeter som tilhørte staten (Navickiene, 2023). Det var en vanlig oppgave å ta seg av disse beitene, og det krevde mye tid og innsats fra familiens side. Noen ganger, hvis de hadde flaks, fikk familien til bestemoren min noen få penger for sitt arbeid. Disse ekstra pengene ble ofte brukt til å kjøpe nødvendige ting som bøker og annet utstyr til skolen, noe som var av stor betydning for familiens barns utdanning og utvikling.

I tillegg til de sukkerbeteområdene hadde familien også fått tildelt en bit land som de kunne bruke som beite for kyr og hester. Dette tilføyde en ekstra dimensjon til familiens ansvar og arbeidsbyrde. Arbeidet på gården var hardt og krevende, spesielt når sommervarmen slo til for fullt. Likevel var det en realitet som måtte takles, og familien gjorde sitt beste for å håndtere de utfordringene de stod overfor.

Nytt liv- Perestrojka

I 1982 tok bestemoren min steget og giftet seg før hun flyttet til Siauliai, en av de større byene i Nord-Litauen. Hun delte med meg at selv om økonomien var tilfredsstillende, krevde det fortsatt en enorm innsats og hardt arbeid for å bygge opp et stabilt liv og forsørge familien (Navickiene, 2023). Til tross for

denne innsatsen, var utvalget i butikkene fremdeles begrenset, og det var vanlig å stå i lange køer for å få tak i ettertraktede varer (Navickiene, 2023). For bestemoren min innebar dette til tider å tilbringe hele netter i kø for å sikre seg ting som fine kopper eller smykker av gull. Det var bemerkelsesverdig hvordan informasjonen om slike varer spredte seg blant folk, ofte gjennom muntlige kilder som tidligere kolleger eller studievenner (Navickiene, 2023).

Ifølge historiske kilder var stagnasjon i økonomien tydelig merkbar i Sovjetunionen (Mjør, SNL, 2022). Industrien led under utdaterte produksjonsmetoder. På den andre siden var jordbruket ineffektivt og klarte ikke å møte befolkningens behov. Samtidig ble en betydelig del av nasjonalinntektene, så mye som opp mot 20% av BNP, kanalisert inn i militær opprustning for å holde tritt med det pågående våpenkappløpet med USA (Mjør, SNL, 2022). Disse vedvarende økonomiske utfordringene utgjorde en betydelig faktor i Sovjetunionens endelige sammenbrudd.

Alle var også nødt til å forberede seg til vinteren, en tid som kunne være både utfordrende og fylt med hardt arbeid. Bestemoren min fortalte meg om hvordan kjelleren deres ble fylt opp med en overflod av matvarer for å møte vinterens krav (Navickiene, 2023). Den var lastet med marinerte grønnsaker, fruktdrikker, syltetøy, saft, kjøtt, syltet salat og vanlige grønnsaker pakket inn i kasser med jord, inkludert poteter, gulrøtter og løk. Denne intensive innsatsen for å sikre matforsyningen gjennom vinteren var en del av det daglige livet for familier i regionen.

Bestemoren min mente at "Mikhail Gorbatsjov reddet Litauen" (Navickiene, 2023). Hans reformer og endringer gjorde livet enklere og mer håndterbart for mange. For å presisere var Perestrojka en serie med reformer introdusert av Sovjetunionens leder, Mikhail Gorbatsjov, på 1980-tallet. Målet var å revitalisere og modernisere landets økonomi og politiske system. Reformene inkluderte økt åpenhet (glasnost), økonomisk restrukturering, desentralisering av økonomien, delvis privatisering av næringslivet, og økt selvstyre for republikkene innenfor Sovjetunionen. Perestrojka var ment å løse økonomiske problemer, stimulere produktiviteten og forbedre levestandarden, men det førte også til politisk uro og destabilisering, som til slutt bidro til Sovjetunionens oppløsning (Egge, 2021).

Før Sovjetunionens fall, med hjelp fra kollektivbruket klarte bestemoren og bestefaren å skaffe seg en tomt og bygge sitt eget hus med en stor hage. Deler av inntektene fra

Bilde 4: det Litauiske folket protesterer for sin uavhengighet.

kollektivbruket ble også investert i samfunnet, med byggingen av et kultursenter, en barnehage og en skole. Dette bidro til å styrke lokalsamfunnet og skape et rikt kulturliv som bestemoren min og mannen hennes deltok aktivt i. De nøt konserter, teaterforestillinger med de beste artistene, og skuespill av høyeste kvalitet. Sosiallivet blomstret med store brylluper, bursdagsfeiringer og andre sammenkomster som brakte nabolaget sammen.

Mikhail Gorbatsjovs tid som den siste lederen i Sovjetunionen, fra 1985 til 1991, var en tid med betydelige endringer. Hans reformer, kjent som Perestrojka og Glasnost, endret landskapet i hele regionen. De satte tonen for en ny æra i Litauens historie og formet landets vei mot uavhengighet og fremtidig utvikling. (Åsmund Egge, 2022)

Demokratisering av Litauen:

Det er to betydningsfulle historiske øyeblikk som ledet Litauen til full uavhengighet, inkludert «Menneskekjeden» og den blodige 13. januar.

«Menneskekjeden» i 1989

Først og fremst var det Menneskekjeden i 1989, en mektig og fredelig folkeaksjon som strakte seg gjennom de tre baltiske statene, Litauen, Latvia og Estland (Jardar Seim, 2022). Denne hendelsen markerte en kraftfull protest mot Molotov-Ribbentrop-pakten, signert av Stalin og Hitler i 1939, som la grunnlaget for okkupasjonen av de baltiske statene av Sovjetunionen (Jardar Seim, 2022). Min bestemor snakker ofte om denne dagen, da hun deltok sammen med familien sin. Hun beskriver det som en stolt og uforglemmelig opplevelse: “vi følte oss sterke og modige sammen mens vi holdt hendene og vi var klare til å kjempe for uavhengigheten med sang og bønn” (Nijole Navickiene).

I bestemors stue henger to bilder som bærer med seg en uutslettelig fortelling om deltakelse og engasjement. Disse kunstverkene er ikke bare stumme vitner til en historisk milepæl, men også levende symboler på den kollektive følelsen av håp og solidaritet som drev Litauen og de andre Baltiske statene mot frihetens horisont. For bestemoren min er disse bildene ikke bare dekorative elementer, men hellige ikoner

Bilde 5: Fra bestemoren sin fortid Menneskekjeden, 23.08.1989

som minner henne om den urokkelige kampen for selvstendighet og verdighet. De forteller historien om et folk som sto sammen i motgang og triumferte over undertrykkelsens mørke.

Den blodige søndagen

Den andre hendelsen som førte til Litauens' uavhengighet, var den 13. Januar 1991. Denne dagen ble kjent som den Blodige søndagen, da sovjetiske styrker forsøkte å undertrykke Litauens uavhengighetsbevegelse (NRK, 2001). Tusenvis av litauere samlet seg rundt landets radiostasjon i

Bilde 6: Den blodige søndagen 13.01.1991

Vilnius for å beskytte den mot sovjetiske angrep og forsvare deres

rett til uavhengighet. Den brutale volden som ble utøvd av sovjetiske styrker resulterte i tap av menneskeliv og skadde, men det styrket også Litauens beslutsomhet om å oppnå full uavhengighet.

Denne dagen blir nå husket som et symbol på litauernes motstand og kamp for frihet. Den norske nasjonale kanalen kalte den dagen "klimaks i en flere år lang frigjøringsprosess i Baltikum, og kom etter at de andre landene i Øst-Europa hadde frigjort seg" (NRK, 2001). Der var det kontorer til flere medier som var viktige for å spre informasjonen til hele Litauen og verden. Hele nasjonen fulgte med på mens de så på tv nasjonal kanalen og hørte på radio. Bestemoren min husker den hendelsen som svært skremmende, spesielt fordi broren hennes deltok i folkeaksjonen for å beskytte tårnet som huser radiostasjonen og TV-kanalstasjonen. Ifølge henne var det en følelse av frykt blant folket, med bekymringer om at konflikten kunne eskalere til krig og resultere i mange tap av liv (Rinkosaikste, 2021). Etter flere forsøk har fått Litauen fått sin uavhengighet. Da skjedde mange endringer i hverdagslivet til bestemoren min.

Livet etter SU fall

Politiske endringer

Litauens politiske anerkjennelse og første presidentvalg

Ifølge bestemoren min skjedde det mye politisk sett de første årene etter Litauens uavhengighet, blant annet hennes første deltakelse i kommuner og president valg. «Jeg husker godt hvor mye vi var opptatte av å se på nyheter og ulike politiske programmer. Det var nytt, fordi mediene kunne vise debatter mellom to forskjellige parti representanter. Det var stort å stemme den første gangen. På den tiden kunne jeg bestemme om hvem skulle styre landet. På den andre siden opplevde jeg en sterk splittelse mellom folk, spesielt i kommunevalgene. Folk ble mer opptatt av det som skjedde rundt dem. Folk hadde dårlig økonomi og tomme kjøleskap. De lokale utfordringer sto sentralt når vi bestemte å stemme. Jeg husker at foreldrene mine var veldig sinte fordi *det Demokratiske arbeidspartiet* (tidligere *Det Kommunistiske partiet*) stilte med transport, penger og alkoholdrikke for å motivere folket til å delta på landet. De så på det som korrupsjon» (Navickiene, 2023).

Ifølge SNL markerte fallet av Sovjet unionen slutten på Den Kalde krigen som var mellom vesten og Sovjetunion siden Den Andre verdenskrig: “Statskuppet mot Gorbatsjov 19. August 1991 mislyktes og de tre baltiske statene blir anerkjent” (folk og forsvar, u.d.)(Jadae Seim, 2022).

Senere samme år ble Litauen og de andre baltiske statene anerkjent av andre land og ble medlemmer av De Forente Nasjoner (FN). Etter å ha oppnådd tre års uavhengighet, valgte Litauen sin første president, som tilfeldigvis hadde vært leder for det Litauiske Kommunistpartiet (LKP), Algirdas Brazauskas. Ifølge journalisten Ruta Pukene fra Delfi, endret LKP navn til det litauiske demokratiske arbeiderpartiet i 1989, som vant parlamentsvalget i 1992. Algirdas Brazauskas ble deretter valgt til statsminister, og etter ett år ble han valgt som Litauens første president (Pukenė, 2019). Hvordan kunne det litauiske folket, som kjempet så hardt for løsrivelse fra Sovjetunionen, velge en president som hadde vært den første sekretæren i det kommunistiske partiet fra 1988 til 1989, på 1980-tallet?

Professor Mindaugas Jurkynas analyserte valgresultatene i artikkelen “De første demokratiske valg etter uavhengigheten.” Der nevner han en tidlig splittelse mellom landsbygda og byene i Litauen på 1990-tallet som ble forsterket av overgangen til markedsøkonomi og demokrati etter oppløsningen av Sovjetunionen. Etter Litauen ble uavhengig var folket spesielt på landet mer opptatt av det som skjedde i hverdagen, blant annet dårlig infrastruktur, økonomisk ulikhet og kampen om ressurser (Jurkynas). Det utnyttet Det Demokratiske arbeidspartiet godt. De var godt organiserte på landet som for eksempel de tilbydde transport til og fra valglokalene, og hadde mye fokus på det enkle språket som var forståelig for alle (Jurkynas). Som et resultat vant LDDP og valget ble ansett som relativt rettferdig og representativt for viljen til det litauiske folket.

Konklusjon

Ut ifra opplysningene om politiske endringer ble livet til bestemoren min bedre etter Sovjetunionens fall. Hun fikk lov å bruke ytringsfriheten og stemmeretten i Litauen under det første kommune og president valget på 1990-tallet som var preget av en atmosfære av fornyet demokratisk engasjement og håp etter mange år med sovjetisk undertrykkelse. Bestemor og andre litauere fikk lov å uttrykke sine politiske synspunkter fritt uten frykt for represalier. I tillegg til det opplevde hun mediefrihet og informasjonsflyt som gjaldt politikk. Dette betydde at bestemor og andre litauere fikk større tilgang til en bredere variasjon av informasjon om ulike partier og kandidater som stilte seg til valg. Hun ble en viktig del av et demokratisk samfunn og derfor kan man si at livet hennes ble mye bedre etter Sovjetunionens fall.

Sosiale endringer

Avvikling av kollektivbruk

Ifølge bestemoren min var livet etter Sovjetunionens fall også svært utfordrende. Etter at kollektivbruket ble avviklet, opplevde folk en krise da de mistet mange fordeler de hadde hatt. Plutselig var det ikke lenger gratis tilgang til jord eller tomter. I tillegg ble det sosiale livet sterkt påvirket, ettersom inntektene fra kollektivbruket, som hadde støttet arrangementer som konserter, teaterforestillinger og andre sosiale sammenkomster, forsvant. De som pleide å jobbe på kollektivbruket, derimot, fikk tre hektar av jord ifølge bestemoren min. Det hjalp ikke mye, fordi folk var ikke organiserte og klarte ikke å starte et eget jordbruk.

Bestemoren min forteller at livet på landet var på en måte enklere. De fleste hadde bondegård og klarte å produsere det de trengte for å spise. For eksempel, hennes foreldre hadde en stor gård. Etter Sovjetunions fall klarte faren til bestemor å kjøpe seg flere hektar av jord. I tillegg fikk de gode penger for melk som levertes til meieriene hver morgen. Oldemoren lagde god hvitost, rømme og kjøttprodukter og solgte til de som bodde i byen. De jobbet veldig hardt, uten traktorer og maskiner, men klarte å skaffe seg nok til hele slekta.

Ifølge historiske kilder ble kollektivbruket avviklet i 1991 som førte til privatisering av jorda (Mažeikių krašto enciklopedija, 2013). Landmålerne begynte å utføre oppmåling av jorda og det oppsto mye krangling mellom naboer og slektninger. Ifølge forskeren Valda Budreckaitė, var avvikling av kollektivbruket spesielt brutalt for landet, fordi kollektivbruket ble privatisert og fordelt mellom de som var "de lureste", lederne av kollektivbruk og politikerne (Budreckaitė, 2023). Konsekvensen var at

mesteparten av befolkning var sterkt mot politikerne selv om det var de som kjempet mot Sovjetunionen og førte Litauen til uavhengighet. Forskeren V. Budreckaite understreker at folket kalte Landsbergis, en litauisk president i 1991-1992, den som ødelagte kollektivbruket. Det førte til at han ikke stilte en gang til presidentvalget mot Algirdas Brazauskas i 1992, som var den første sekretær i det kommunistiske partiet før fall av SU, han vant og ble president flere år opptil 1998 (Holm-Hansen, Store Nroske Leksikon, 2022).

Alkoholisme, vold og skilsmisse

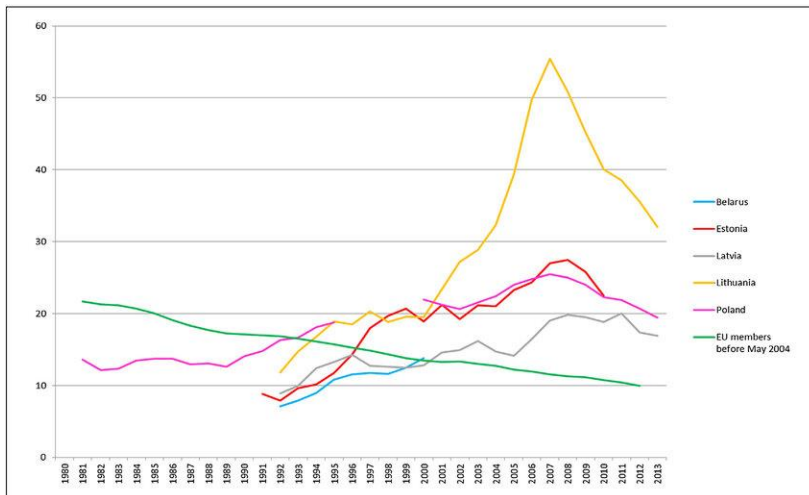
Ifølge bestemoren begynte ektemannen hennes å ty til alkohol, og dette var et mønster som gjentok seg hos mange andre menn i samfunnet. Mange visste rett og slett ikke hva de skulle gjøre med den nye situasjonen. De var vant til å jobbe på kollektivbruket, der var det sosialt, alle kjente hverandre og var betalt for det på slutten av hver måned. Arbeidsledighet og tap av status ble vanligere spesielt blant menn, og kvinner måtte passe på barna, huset og finne en måte å overleve. Dette førte til økt forekomst av skilsmisser og vold. Etter hvert gikk også bestemoren min gjennom en skilsmisse, som delvis var forårsaket av alkoholisme og vold.

Ifølge professoren Dalia Leinarte var Litauen veldig seint med å straffe og forebygge vold i familie sammenlignet med andre europeiske land (Keizikienė, 2021). Flere kilder sier at flere europeiske land hadde et tidlig lovverk på plass i 1992 og det betyr at lovbrudd relatert til familievold vil bli rettslig forfulgt og straffet. I Litauen kom dette lovverket i 2011 (Dalia Leinarte 2021). Den betydelige årsaken er at det var rett og slett akseptabelt i samfunnet at en ektemann utøver vold mot kona si. Ifølge Leinarte var det etablert et tankesett i samfunnet at når man kommer hjem full, knuser ting hjemme og slår kona er det konas jobb å rydde og vente til han våkner neste dag og alt blir glemt (2021).

Ifølge bestemoren min måtte hun og barna hennes oppleve familievold på grunn av at bestefaren var en alkoholiker etter Sovjetunionens fall. "Jeg sov hos naboene mine flere ganger, fordi mannen min var så full at han var farlig, en gang "han åpent dørte til huset med geværet som brukte til jakt, jeg hadde ikke noe valg enn å dra til naboene." Det var en skummel periode av livet hennes. I tillegg fortalte hun at politi kom flere ganger til å hjelpe: "noen ganger jeg måtte ringe politiet, de kom og tok ham til varetektsfengselet til han ble avruset." (Navickiene, 2023).

Forskning viser en markant økning i alkoholisme fra 1990 til 2008, som påpekes i en følgende kilde. Ifølge Researchgate har Litauen det høyeste forbruket av alkohol per innbygger i Europa (se figur nr 7). Disse

faktorene tegner et dystert bilde av de sosiale og økonomiske utfordringene Litauen møtte etter sammenbruddet av Sovjetunionen (Vita Karpuškienė, 2019).

Bilde 7: Grafen viser tidlig økning av alkohol konsumpsjon fra 1990-2011 i sammenligning med de andre naboland og det Europeiske unionen (Wieczorek, 2016).

Forskningen indikerer at antallet skilsmisser økte betydelig etter sammenbruddet av Sovjetunionen i de tre baltiske statene, selv om det hadde vært relativt stabilt på 1980-tallet (Juho Härkönen, 2020).

Konklusjon

Spørsmålet om hvorvidt livet til bestemoren min ble bedre etter Sovjetunionens fall er komplekst. Avviklingen av kollektivbruket førte til tap av fordeler og sosiale strukturer som førte til økningen i alkoholisme, skilsmisser og vold i familiene. Dessverre ble bestemoren en del av den triste statistikken. Det kan være vanskelig å hevde at livet til bestemor ble bedre etter Sovjetunionens fall, med tanke på de personlige og samfunnsmessige utfordringene hun og andre opplevde. Dette illustrerer den komplekse naturen av historiske endringer og deres innvirkning på enkeltpersoner og samfunn.

Økonomiske utfordringer

Inflasjon

I 1992 hadde mammaen min en minneverdig opplevelse som hun ofte deler med oss. Hun kom plutselig over moren sin (bestemor) som satt med store svarte poser, mens hun telte en haug av penger. Det viste seg at pengene skulle brukes til å kjøpe familiens første bil, en Lada. På den tiden hadde pengenes verdi sunket betydelig på grunn av den høye inflasjonen som preget Litauen på 1990-tallet.

Litauen gjennomgikk en periode med stor økonomisk ustabilitet på 1990-tallet, da landet gikk fra et planøkonomisk system under Sovjetunionen til å prøve å etablere en markedsøkonomi etter å ha gjenopprettet sin uavhengighet i 1990. Ifølge statistikk fra Verdensbanken opplevde Litauen en enorm inflasjon i 1992, som ble målt til hele 1020,62%. Dette skapte betydelige utfordringer og vanskeligheter for folk i landet, og det var en tid med økonomisk usikkerhet og omveltninger. (Macrotrends, u.d.)

Lithuania Inflation Rate - Historical Data

Year	Inflation Rate (%)	Annual Change
1994	72.25%	-338.20%
1993	410.45%	-610.17%
1992	1,020.62%	-610.17%

Bilde 8: Litauens inflasjon

Ifølge bestemoren var det et krevende år i 1992: “folk hadde et tomt kjøleskap, men kunne overleve av sine egne marinerte grønnsaker fra en kald kjeller”, “ofte dro jeg til landet til foreldrene mine som hadde kyr og store mengder av selv lagt mat – meieri og kjøtt produkter, det kunne ikke fortsette. Jeg bestemte som andre kvinner til å reise utenlands mens besteforeldre ble med barn hjemme.” Bestemor dro til Polen, hun sa at hun dro der å jobbe ti ganger. Der var valutaen mye bedre og det hun tjente var mye bedre enn i Litauen. Ifølge bestemor var det vanskelig å jobbe langt fra barna og jobben var ikke lett. Hun måtte jobbe ute om vinteren, det var kaldt og hun var ofte sulten for å spare det hun kunne. Bestemoren solgte barneklær, men det beste hun tjente på var ved å selge alkohol.

En rekke faktorer bidro til den høye inflasjonen som preget denne perioden. For det første, da staten begynte å selge sine bedrifter til private eiere, og det var diskusjoner om regelverket for å regulere økonomien, oppstod det betydelig usikkerhet, ifølge professor og økonom Eduardas Vilkas (Lukaitytė-Vnarauskienė, 2008). I tillegg innførte Russland en økonomisk blokade da Litauen erklærte sin uavhengighet, noe som resulterte i at ulike energiresurser ble svært dyre. Ifølge økonomen førte denne situasjonen til mangel på bensin, som igjen påvirket økonomien og bidro til stadig skiftende priser. Det var få biler på gatene på grunn av drivstoffmangelen.

Det var også en utfordring at Litauen manglet en tilstrekkelig bankstruktur og en stabil valuta, ifølge Visuotinė lietuvių enciklopedija (VLE). Som en midlertidig løsning innførte Litauen valutaen talonas, som hadde lav verdi. Imidlertid, i 1994, implementerte Litauen sin egen valuta, litas, noe som bidro til å stabilisere økonomien på lang sikt (Lietuvu enciklopedija, u.d.).

Denne overgangen gjorde det imidlertid vanskeligere for staten å kontrollere pengemengden og dermed forverret inflasjonen. I tillegg var politikerne uenige om hvilke tiltak som skulle tas for å løse økonomiske problemer, noe som ytterligere kompliserte situasjonen og gjorde det vanskelig å ta effektive beslutninger, ifølge VLE (Lietuvu enciklopedija, u.d.).

I tillegg til de interne utfordringene, ble Litauen også sterkt påvirket av hendelser i andre land og i verden generelt på 1990-tallet. Blodige konflikter som krigen i Bosnia og Herzegovina og Gulfkrigen i Midtøsten hadde en direkte innvirkning på verdensøkonomien og skapte usikkerhet som også rammet Litauen ifølge VLE (Lietuvu enciklopedija, u.d.). Denne kombinasjonen av faktorer gjorde det ekstremt vanskelig for Litauen å opprettholde stabile priser, og landet opplevde derfor en periode med høy inflasjon.

Den betydelige inflasjonen på 1990-tallet var resultatet av en kompleks sammensetning av både interne og eksterne faktorer. Denne perioden med økonomisk ustabilitet var en del av den utfordrende prosessen med å omforme Litauens økonomi og samfunn etter oppløsningen av Sovjetunionen. Til tross for inflasjonens alvorlige innvirkning, lyktes Litauen gradvis med å stabilisere økonomien og gjennomføre reformer som la grunnlaget for langsiktig økonomisk vekst og utvikling.

Konklusjon

Livet til bestemor etter Sovjetunionens fall var preget av betydelige økonomiske utfordringer i Litauen på 1990-tallet. Den enorme inflasjonen i 1992 skapte betydelig usikkerhet og vanskeligheter for henne. Bestemoren var nødt til å reise fra barna og huset til å tjene penger.

Boligstandard

Ifølge bestemoren min, bygde hun og mannen hennes et stort hus på 1980-tallet. Det tok lang tid å ferdigstille det innvendig, men huset var gigantisk, og hun var veldig stolt av den. Da Litauen ble uavhengig, var energiresursene knappe, og det eneste Litauen hadde var Ignalina-atomreaktoren. Den produserte billig strøm, mens gass og olje kom fra Russland og var nesten gratis før Sovjetunionens fall. Huset var varmt og hyggelig inntil Sovjetunionens fall. Etter det begynte en krise fordi huset ikke var

isolert. Som bestemoren pleide å si: "Det hadde to murvegger – den ytre og den innerste, og mellomrommet var tomt. Dessuten ble huset oppvarmet ved hjelp av gass." Ifølge bestemoren min var utgiftene til huset så høye at lønnen ikke var nok til å dekke dem. Derfor var hun nødt til å reise, spesielt om sommeren, og etter hvert for lengre perioder, for å tjene penger til å dekke gjelden. Etter hardt arbeid i utlandet installerte hun sentralvarme, noe som betydde at hun kunne varme opp huset ved å brenne ved. I tillegg isolerte hun huset, og det har blitt mer bærekraftig.

Bilde 9: Bilde av bestemors hus.

Ifølge proffesor Gediminas Vitkus, Russland straffet Litauen økonomisk på flere måter, spesielt i perioden etter Sovjetunionens sammenbrudd (Vitkus). Noen av de viktigste metodene inkluderte: handelsrestriksjoner, energiavhengighet og blokkering av transitt (Vitkus). Det mest kompliserte var at Russland kontrollerte betydelige deler av energiinfrastrukturen i regionen, inkludert olje- og gassforsyninger. Periodisk kutt i energiforsyningen eller økte priser på energiresurser hadde økonomiske konsekvenser for Litauen, mener Vitkus (Vitkus). Det førte til store utgifter av boliger.

Konklusjon

For å konkludere, var det utfordrende for bestemoren min å ta vare på det store huset etter Sovjetunionens fall. Det er tydelig at det ble vanskeligere å dekke utgiftene da Litauen ble uavhengig, siden Russland bestemte prisen på gass og olje. Hun akkumulerte stor gjeld, noe som førte til nødvendige utenlandsreiser for å tjene ekstra penger. Det må ha vært svært vanskelig å være borte fra barna, men det var det eneste hun kunne gjøre for å bli kvitt gjelden og beholde huset. Videre har hun klart å tjene mye penger gjennom hardt arbeid og oppgradere huset slik at det ble mer bærekraftig.

Grensene åpnes

Litauen ble medlem av NATO i 2004 og EU samme år, noe som representerte en betydelig milepæl for landet (Holm-Hansen, Store Norske Leksikon, 2023). Til tross for disse integreringene har Litauen opplevd en markant nedgang i befolkningstallet over årene. Ifølge den Europeiske Migrasjonsnetverket (EMN) gikk antallet innbyggere ned fra 3,7 millioner i 1990 til 2,8 millioner i 2023 (Migracija skaičiaus - EMN (Europas migracijos tinklas, u.d.).

Ifølge bestemoren min begynte hun å utforske muligheter utenfor Litauen da landet ble medlem av EU i 2004. Hun reiste først til Storbritannia, nærmere bestemt London. Der fant hun raskt jobbmuligheter med attraktiv lønn i kafeer. I London opplevde hun en ny verden, der mange litauere og andre østeuropeere arbeidet. Det var en sterk følelse av samhold og gjensidig støtte blant dem. På grunn av høye leieprisene kom hun tilbake til Litauen.

Etter hvert begynte bestemoren min å utforske Skandinavia og reiste for å finne sommerjobb. Først reiste hun til Sverige, og deretter til Norge. Norge ble til slutt det landet hun kaller sitt andre hjemland. Hun begynte med sesongarbeid om sommeren blant annet

plukking av jordbær og innen vedproduksjon, men til slutt bosatte hun seg permanent i Norge. Bestemoren fortalte at de første jobbene var fysisk krevende, men var godt betalt. Hun jobbet på fabrikker innen produksjon som heter Prior, Gilde og Fjordland. Etter hvert måtte hun finne en lettere jobb og mestring av språket hjalp henne å finne en lettere jobb. Nå jobber bestemoren på en omsorgsbolig og tar seg av både funksjonshemmede ungdommer og voksne. Selv om oppgavene er krevende, er hun stolt av å ha en fast 100% stilling i Norge.

“Selv om det var trist, har jeg solgt mine kjære hus i Litauen i 2022 og har kjøpt istedenfor en nybygd leilighet i Bryne.” Hun bestemte at salg av huset var nødvendig fordi hun bodde i Norge og huset sto tomt.

Dette personlige reiseeventyret er representativt for mange litauiske borgere som søkte bedre

jobbmuligheter og økonomisk stabilitet

i andre europeiske land etter at Litauen ble med i EU. Denne massive utvandringen har hatt en betydelig innvirkning på Litauens demografi og samfunnsliv. Ifølge Statistisk Sentralbyrå bor det 50 406 litauere i Norge (Kommune Profilen, u.d.). Litauere, som folk fra mange andre land, kommer til Norge av flere

Figur 10 og 11: bestemors sommer jobb som et jordbær plukker og vedproduksjon

grunner blant annet arbeidsmuligheter, bedre levestandard og livskvalitet (Roaldseth, 2013). Norge har en robust økonomi og tilbyr et bredt spekter av arbeidsmuligheter innen ulike sektorer, inkludert bygg og anlegg, helsevesen, teknologi og serviceindustrien. Mange litauere kommer til Norge for å søke arbeid og dra nytte av de høyere lønningene og bedre arbeidsvilkårene (Bogdanienė, 2020). Generelt sett er motivasjonene bak litaueres migrasjon til Norge varierte og kan avhenge av individuelle omstendigheter, men de fleste kommer til å jobbe.

Konklusjon

Kort sagt, har bestemoren oppnådd økonomisk stabilitet etter at grensene åpnet for litauere i 2004. På den ene siden måtte hun utføre fysisk krevende arbeid og jobbe lange timer med lite sosialt liv. Dette innebar at hun tok på seg arbeid som kanskje ikke var ideelt, og hun måtte ofre tid og komfort for å tjene til livets opphold. På den andre siden opplevde hun endelig at Norge er et sted der hun ønsker å tilbringe resten av livet sitt. Dette skyldes sannsynligvis ikke bare den økonomiske stabiliteten hun har oppnådd, men også den høye livskvaliteten, tryggheten og mulighetene som Norge tilbyr. Til tross for utfordringene og ofrene hun har måttet gjøre, ser hun Norge som sitt hjem og er takknemlig for muligheten til å bo og jobbe her.

5. Drøfting og konklusjon

I hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunionens fall?

Så, i hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunionens fall? Bestemorens historie gir et innblikk i både de positive og negative konsekvensene av Sovjetunionens fall. Derfor er det nødvendig å presisere at selv om hennes liv ble i større grad forbedret etter Sovjetunionens fall med tanke på det demokratiske politiske systemet og reisemuligheter, var det ikke uten bekostning. Bestemors reise viser hvordan endringer i livet etter Sovjetunionens fall har formet enkeltmenneskers liv og valg.

En av de største endringene som gjorde livet bedre for bestemoren min etter Sovjetunionens fall, var ytringsfrihet og de demokratiske valgene. Etter Sovjetunionens fall fikk Litauen muligheten til å etablere et demokratisk styresett, der folket kunne uttrykke sine meninger gjennom frie og rettfærdige valg. Dette ga bestemoren min større frihet til å delta i politiske prosesser og påvirke beslutningene som ble tatt, noe som tidligere hadde vært begrenset under Sovjetiskunien.

Videre har den demokratiske overgangen også bidratt til økonomisk utvikling i Litauen. Gjennom frie og rettferdige valg har landet vært i stand til å implementere politiske og økonomiske reformer som har fremmet privat næringsliv, økt utenlandsinvesteringer og skapt arbeidsplasser. Dette har ført til økt levestandard og velstand for mange litauere, som til slutt resulterte i medlemskap av EU og NATO. Dette har åpnet dører for samarbeid innen handel, kultur, utdanning og sikkerhet, og har bidratt til å styrke landets posisjon i det internasjonale samfunnet (Holm-Hansen, Store Nroske Leksikon, 2022).

På den andre siden var livet til bestemoren min etter Sovjetunionens fall preget av betydelige utfordringer som følge av sosiale endringer, inkludert avviklingen av kollektivbruket og økningen i alkoholisme, vold og til slutt skilsmisse. Disse endringene hadde en dyp innvirkning på bestemorens personlige livssituasjon. Det var vanskelig å opprettholde tidligere levestandarder, og det førte til personlig lidelse og uro i familien til bestemoren min. Dette skapte en utfordrende og til tider farlig livssituasjon, og det var nødvendig med politiintervensjon for å håndtere situasjonen.

Selv om bestemoren min sto overfor betydelige personlige utfordringer som følge av ektemannens alkoholisme og vold, var hun ikke alene i kampen mot disse problemene. Gjennom vanskelige tider opplevde hun en viss grad av støtte fra samfunnet rundt seg, som viste seg gjennom ulike former for hjelp og solidaritet.

For det første spilte politiets inngripen en avgjørende rolle i å håndtere situasjonen og beskytte bestemoren mot ytterligere skade. Politiet bidro til å sikre hennes trygghet og implementerte tiltak for å dempe situasjonen og håndtere ektemannens voldelige atferd. Deres innsats var essensiell for å opprettholde lov og orden, og for å sikre bestemorens sikkerhet og trivsel.

I tillegg til politiets inngripen, var naboenes støtte og omsorg en verdifull ressurs for bestemoren i hennes vanskelige situasjon. Naboskapet utgjorde et sosialt nettverk som var i stand til å gi emosjonell støtte, praktisk hjelp og trygghet. Naboenes tilstedeværelse og støtte ble en form for fellesskap som bestemoren kunne stole på i tider med nød og krise.

Denne kombinasjonen av støtte fra samfunnet, både gjennom politiets inngripen og naboenes omsorg, var en avgjørende faktor som bidro til å styrke bestemorens motstandskraft og gi henne håp og støtte i møte med utfordringene hun sto overfor. Det illustrerer også viktigheten av fellesskap og samarbeid i å

håndtere og overvinne personlige kriser og utfordringer, og viser hvordan samfunnets respons kan være avgjørende for enkeltpersoners velvære og trygghet.

Livet til bestemoren ble bedre etter at Litauen ble medlem av EU i 2004, fordi hun fikk tilgang til bedre jobbmuligheter og høyere lønninger. Dette markerte begynnelsen på hennes reise mot økonomisk stabilitet og en bedre fremtid. Åpningen av grensene ga henne muligheten til å utforske ulike land og kulturer, noe som utvidet hennes horisonter og erfaringer. Hun fant et sterkt samhold blant litauere og andre østeuropeere i landene hun reiste til, noe som ga henne et nytt sosialt nettverk og støttesystem. Bestemoren kunne også utvikle sin karriere og er nå stolt av sin faste jobb i omsorgssektoren i Norge.

Likevel inneholdt denne reisen flere utfordringer. I begynnelsen opplevde bestemoren tilpasningsutfordringer knyttet til nye språk, jobber og leveforhold. Hun måtte også utføre fysisk krevende arbeid for å tjene til livets opphold, noe som kunne være slitsomt og belastende for hennes helse og velvære. Salg av hennes kjære hus i Litauen og bosetting i Norge kan ha ført til et tap av tilknytning til sitt hjemland og det fellesskapet hun hadde der. Migrasjonen kan også ha ført til at bestemoren ble skilt fra familie og venner i Litauen, noe som var vanskelig følelsesmessig og sosialt.

Til tross for de komplekse sosiale, politiske og økonomiske endringene etter Sovjetunionens fall, lever bestemoren min i dag et godt liv. Hun har klart å etablere seg på nytt og nyte stabiliteten og velværet som følger med det. Hun eier en leilighet som hun kan kalle sitt hjem, og hun har en fast jobb med 100% stilling som gir henne økonomisk trygghet og et meningsfullt formål i hverdagen. I tillegg har hun den viktige støtten fra sin nærmeste familie, som også bor i Norge. Denne nærheten til familien har vært en kilde til glede og styrke for henne i hennes nye livssituasjon. Samlet sett har bestemoren min klart å skape et solid fundament for seg selv i Norge til tross for de utfordringene hun har møtt på veien.

I stor grad har livet til bestemoren min forbedret seg etter Sovjetunionens fall. Gjennom de demokratiske og økonomiske endringene har hun opplevd økt yringsfrihet og større deltakelse i politiske prosesser, noe som har gitt henne større innflytelse og frihet. Den demokratiske overgangen har også ført til økonomisk vekst og muligheter, med bedre jobbutsikter og høyere lønninger etter Litauens medlemskap i EU. Til tross for utfordringene knyttet til migrasjon og tilpasning, har bestemoren klart å etablere seg på nytt i Norge, med eierskap til en leilighet og en stabil jobb. Viktigst av alt har hun den nære støtten fra sin familie i Norge, som har vært en kilde til glede og styrke gjennom hennes reise.

Selv om hennes historie reflekterer både positive og negative konsekvenser livet etter SU fall, viser den også menneskets evne til å tilpasse seg og skape et meningsfylt liv selv i møte med store utfordringer. Bestemorens reise illustrerer hvordan individuelle valg og samfunnsmessige omveltninger kan forme enkeltmenneskers liv på både komplekse og inspirerende måter.

6. Vedlegg

6.1. Samtykke for intervju

Vil du delta i Forskningsoppgava mi?

«I hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunionens fall?»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i Forskningsoppgava mi hvor formålet er å utforske hvordan livet var under og etter okkupasjonen i Litauen. I dette skrivet gis du informasjon om målene for min Forskningsoppgave og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsoppgavas hovedmål er å utforske i hvilken grad ble livet bedre etter Sovjetunionens fall. Og jeg skal prøve å svare på følgende problemstilling(er).

1. I hvilken grad ble livet til bestemor bedre etter Sovjetunionens fall?

Forskningsoppgava skal leveres våren 2024

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Porsgrunn vgs og Skrivecenteret ved skolen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta som informant(er) i forskningsoppgava.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta forskningen, innebærer det at du stiller til intervju og svarer på de spørsmål du vil kan svare på og at jeg kan bruke svarene dine i min oppgave.

Intervjuet vil ta opp på lydbånd (eller ikke) og transkriberes til tekst som skal brukes i oppgava.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det er kun jeg/vi som skriver denne Forskningsoppgava som vil ha tilgang til datamaterialet
- Dataene vil lagres og slettes etter bruk.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes mars 2024. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. De anonymiserte opplysningene vil ikke bli umiddelbart slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Safie Soboh

.....
(Elev ved Porsgrunn vgs)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om Forskningsoppgava «I hvilken grad ble livet til bestemore bedre etter Sovjetunionens fall», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Jeg ønsker å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles fram til prosjektet er avsluttet

Nirole Navickene, 06.12.2023

.....
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

6.2. Intervju

1. Fortell meg om oppveksten din? Hvordan vokste du opp og hvor? Hva husker du?

Jeg ble født 29. januar i 1961. Jeg vokste opp på landet på grensen av Hviterussland i Sør-Litauen. Det var mye press på litauere fordi det var ikke mange, så litauere måtte være veldig aktive for å beholde gudstjeneste på litauisk og litauiske skoler. Jeg husker at det var veldig viktig å Feire alltid jul 24. desember.

2. Var det lov å praktisere sin tro?

Familien min alltid dro til kirke og det var ikke lov å gå på gudstjeneste for de som tilhørte politiske partier (religion var forbudt for kommunister). Hvis de ville gå uansett, måtte de gjøre det hemmelig. Jeg husker appelsiner på juletiden, det var det eneste gang fikk vi å spise det.

3. Når fikk familien din elektrisitet i huset?

Første gang fikk vi elektrisitet var på 1. trinn. Før hadde vi en parafinlampe.

4. Fortell om skolen din ... Hvordan var det å være en pioner? Hva betydde det for deg?

Hver dag startet skole med rekker av elever av ulike klasser. Da måtte vi stå fint og jeg var den flinkeste eleven av alle. Jeg måtte lede klassene i rekker foran skoleledelsen. Jeg husker at jeg var veldig stolt av meg selv, jeg forsto ikke at vi ble n brikke av det kommunistiske propaganda. Vi hadde på samme uniform og rødt skjerf rundt halsen og rød hatt. Jeg elsket uniformen, jeg passet på den for at den blir ren og fin.

5. Du kommer fra en landsbygd. Hvor var skolen? Var det noen transport organisert til skolen?

Det var en lang vei til skolen, spesielt det var vanskelig om vinteren. Jeg og søskene mine måtte gå sammen. Det var veldig kaldt, så måtte vi ha på seg ullstøvler opp til knærne, pelsjakker og ullklær. Jeg husker at vi hadde på oss tykke klær fra ull

6. Kan du fortelle meg om kollektivbruk.

Når det var sommerferie, var det vanlig å jobbe på kollektivbruk. Hele familien og barn måtte jobbe sammen nesten gratis. Jeg husker at hver familie hadde 2500m² område av sukkerbeter og det tilhørte staten. Det var veldig populært å jobbe med sukkerbeter. Noen ganger fikk vi litt penger, sparte de og kunne kjøpe bøker, kladdebøker og blyanter til skolestart. Foreldrene mine fikk for jobben en bit av land som de kunne bruke som beite for kyr og hester. Det var hardt arbeid spesielt når det var varmt. Vi måtte passe på at det var ikke noe ugress der vokste sukkerbeter.

7. Hvordan så ut butikkene? Var det et variert vareutvalg?

Det var lite valg på butikkene, bare det grunnleggende til matlaging. Det var lange kø hvis det kom noe annerledes eller spesielt. For eksempel hvis noen butikker fikk fine kopper(serviser) eller smykker av gull, da måtte jeg stå i kø hele natta. Og ikke alle visste det, du fikk få vite av de som du kjente (kanskje jobbet med eller studierte med)

8. Hvordan klarte folk å overleve når det var så stor mangel av mat?

Alle måtte forberede seg til vinter. Kjelleren var full av marinerte grønnsaker, fruktdrikker, syltetøy, saft, kjøtt, syltet salat og vanlige grønnsaker I jord(f.eks. poteter, gulrotter, løk.)

9. Fortell om menneskekjeden

Jeg deltok selv sammen med familien min på denne markeringen og har bilder av denne hendelsen. Det husker jeg ofte, vi følte oss sterke og modige sammen mens vi holdt hendene og vi var klare til å kjempe for uavhengigheten med sang og bønn. Jeg har jo bilder på stue til nå.

10. Fortell om den blodige søndagen januar 13.

Jeg kunne ikke delta fordi det var I hovedstaden, men jeg husker at vi fulgte nøye det som skjedde på tv og hørte på radio. Min bror deltok på demonstrasjonene. Jeg var veldig redd for ham, det var en skummel opplevelse.

Etter Sovjetunionens (SU) oppløsning 1991

11. Hva skjedde når Litauen ble uavhengig?

Kollektivbruk ble avviklet og alle kunne kjøpe seg land, spesielt de som jobbet I kollektivbruk og de som hadde høye stillinger fikk det gratis. Jeg også med pappa pleide å jobbe I kollektiv bruket og etter SU oppløsning kunne vi få jord vi jobbet med for seg selv. Alle var redde for å miste jord men prøvde å ta så mye de kunne, fordi det var nesten gratis.

12. Kan du fortelle meg om de første demokratiske valgene I Litauen?

Jeg så på på nyheter og ulike politiske programmer. Det var nytt, fordi mediene viste debatter mellom to forskjellige parti representanter. Det var stort å stemme den første gangen. På den tiden kunne jeg bestemme om hvem skulle styre landet. På den andre siden opplevde jeg en sterk splittelse mellom folk, spesielt i kommunevalgene. Folk ble mer opptatt av det som skjedde rundt dem. Folk hadde dårlig økonomi og tomme kjøleskap. De lokale utfordringer sto sentralt når vi bestemte å stemme. Jeg husker at foreldrene mine var veldig sinte fordi *det Demokratiske arbeidspartiet* (tidligere *Det Kommunistiske partiet*) stilte med transport, penger og alkoholdrikke for å motivere folket til å delta på landet. De så på det som korrupsjon

13. Hvordan kollektivbruket påvirket familien din?

Bestefaren din begynte å drikke og andre, men fordi mange visste ikke hva de skal gjøre, fordi de mistet job, status. Det var krise når kollektivbruket ble ferdig fordi folk mistet mange fordeler, gratis tomt, det var bygd og åpent teater, konserter (det kom mange kjente sangere), det var veldig sosialt og bra.

14. Hvorfor du bestemte deg å skille seg med bestefaren?

Han ble alkoholiker og voldelig når han var full. Jeg følte ikke trygt. Jeg måtte ofte sove hos naboene eller ringe politiet slik at han blir arrestert.

15. Hvordan var økonomi situasjon etter SU fall?

folk hadde det veldig vanskelig i 1992: tomt kjøleskap, men kunne overleve av sine egne marinerte grønnsaker fra en kald kjeller, ofte dro jeg til landet til foreldrene mine som hadde kyr og store mengder av selv lagt mat – meieri og kjøtt produkter, det kunne ikke fortsette. Jeg bestemte som andre kvinner til å reise utenlands mens besteforeldre ble med barn hjemme. Jeg dro til Polen og reiser der å jobbe ti ganger. Der var det valuta mye bedre og det hun tjente var mye bedre enn i Litauen. Det var vanskelig å jobbe langt fra barna og jobben var ikke lett. Jeg måtte jobbe ute om vinteren, det var kaldt og var ofte sulten for å spare det jeg kunne. Jeg solgte barneklær, men det beste jeg tjente på var ved å selge alkohol.

16. Hvordan klarte du å betale utgiftene for huset som alenemor?

Jeg og mannen min bygde et stort hus på 1980-tallet. Huset var varmt og hyggelig inntil Sovjetunionens fall. Etter det begynte en krise fordi huset ikke var isolert. Det hadde to murvegger – den ytre og den innerste, og mellomrommet var tomt. Dessuten ble huset oppvarmet ved hjelp av gass. Utgiftene til huset var så høye at lønnen ikke var nok til å dekke dem. Derfor begynte jeg å reise utenlands, spesielt om sommeren, og etter hvert for lengre perioder, for å tjene penger til å dekke gjelden. Etter hardt arbeid i utlandet installerte jeg sentralvarme for å varme opp huset ved å brenne ved.

17. Hvordan påvirket medlemskapet av EU i 2004?

Først reiste jeg til Storbritannia, London, men det ble veldig dyrt å leie en bolig. Det var gøy å jobbe på kafeer fordi det var flere litauere i London. Det var sosialt, men jeg klarte ikke å spare mye. Etterpå hørte vi fra andre at det var veldig bra å jobbe i Skandinavia. Først reiste jeg for å jobbe med gruppe om sommeren til å plukke jordbær og jobbe med ved. Etter hvert når barna mine ble større nok til å passe på seg selv, dro jeg til Norge for lengre perioder og til slutt bodde der. Jeg jobbet på ulike fabrikker som Prior, Gilde og Fjordland. Etter hvert lærte jeg språket og begynte å jobbe i helsevesenet.

18. Hva skjedde med det store huset i Litauen?

Jeg ble rett og slett lei av å kaste penger på huset som sto tomt. Jeg så ikke muligheter til å vende tilbake til Litauen. Jeg visste at jeg kunne ikke overleve med lav utdannelse. Så til slutt solgte jeg huset og kjøpte en nybygd leilighet i Bryne. Det var veldig vanskelig å miste huset, det var hele livet mitt rundt den.

19. Hvordan har du det nå? Kunne du si at livet ditt ble bedre etter SU fall?

Jeg har det bra, men jeg savner Litauen. Derfor jeg reiser på feriene til å besøke slekta mi. Likevel har jeg bedre etter at jeg solgte huset og kjøpte en leilighet i Bryne. Jeg føler trygg av å ha 100% fast stilling selv om jobb er ikke så lett.

Kilder

7. Bibliografi

Bhandari, P. (2023, Juni 22). *Scribbr*. Hentet fra What Is Qualitative Research? | Methods & Examples: <https://www.scribbr.com/methodology/qualitative-research/>

Bakaitė, J. (2022, november 12). *Why are people in Lithuania affected by Soviet nostalgia?* Hentet fra lrt: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1819448/why-are-people-in-lithuania-affected-by-soviet-nostalgia>

- Bogdanienė, D. (2020, februar 21). *Gyvenu Norvegijoje*. Hentet fra Turtingi ir dosnūs norvegai. Mitas ar tikrai?: <https://www.gyvenunorvegijoje.no/turtingi-ir-dosnus-norvegai-mitas-ar-tikrai/>
- Budreckaitė, V. (2023, Januar). *Zurnalai*. Hentet fra Už frazės „Landsbergis kolūkius sugriovė“: transformacija žemės ūkyje per kultūrinės traumos naratyvo prizmę*: <https://www.zurnalai.vu.lt/politologija/article/view/29215/30713>
- Egge, Å. (2021, april 11). *SNL*. Hentet fra perestrojka: <https://snl.no/perestrojka>
- Europas migracijos tinklas. (u.d.). *Europas migracijos tinklas*. Hentet fra Migration trends: <https://123.emn.lt/en/>
- folk og forsvar. (u.d.). *Folk og forsvar*. Hentet fra <https://folkogforsvar.no/tema/undervisning/undervisningsopplegg-den-kalde-krigen/#:~:text=I%201991%20ble%20Sovjetunionen%20oppl%C3%B8st,av%20verdens%20to%20supermakter%20borte.>
- GRIBERG, S. (2018, april 19). *Historie*. Hentet fra Lenins vei til makten: <https://historienet.no/krig/revolusjon/lenins-vei-til-makten>
- Hatlen, J. F. (2020, Mars 9). *Norges historie*. Hentet fra Kildekritikk og kildegransking: <https://www.norghistorie.no/studere-fortid/historie/2042-Kildekritikk-og-kildegransking.html>
- Historie Konkursen. (u.d.). *Historie Konkursen*. Hentet fra Min familie historie: <https://historiekonkursen.no/tips-og-rad>
- Holm-Hansen, J. (2022, mai 10). *Store Nroske Leksikon*. Hentet fra Algirdas Brazauskas: https://snl.no/Algirdas_Brazauskas#:~:text=Algirdas%20Brazauskas%20var%20en%20litauisk,folkevalgt%20president%20i%201993%E2%80%931998.
- Holm-Hansen, J. (2023, januar 31). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra Litauens samtidshistorie: https://snl.no/Litauens_samtidshistorie
- lrytas. (2019, oktober 10). *lrytas*. Hentet fra Vaikystė sovietinėje Lietuvoje – ir žiauri, ir graudi, ir juokinga: <https://www.lrytas.lt/kultura/istorija/2019/10/07/news/vaikyste-sovietineje-lietuvoje-ir-ziauri-ir-graudi-ir-juokinga-12041758#&gid=0&pid=12042074>
- Jardar Seim, G. L.-H. (2022, Juni 3). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra Litauens Hiatorie: https://snl.no/Litauens_historie#:~:text=Etter%20f%C3%B8rste%20verdenskrig%20ble%20Republikken,sin%20uavhengighet%20i%20september%201991.
- Juho Härkönen, S. B. (2020). *Divorce Trends in Seven Countries Over the Long Transition from State Socialism: 1981–2004*. Cadmus.

Jurkynas, M. (u.d.). VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS.

Keizikienė, A. (2021, November 25). *Delfi*. Hentet fra Per dešimt metų Lietuva šioje srityje nepadarė beveik jokios pažangos: profesorė perspėja apie niūrią ateitį :
<https://www.delfi.lt/moterys/pastebek-smurta/per-desimt-metu-lietuva-sioje-srityje-nepadare-beveik-jokios-pazangos-profesore-perspeja-apie-niuria-ateiti-88765317>

Kolosovska, I. (2018, november 23). *Salcininku Rajono Savivaldybe*. Hentet fra „Eišiškės, Eišiškės – čia mūsų gyvenimas teka, o gera žinia apie mus jau neišnyks“:
<https://www.salcininkai.lt/naujienos/394/eisiskes-eisiskes-cia-musu-gyvenimas-teka-o-gera-zinia-apie-mus-jau-neisnyks:4863>

Kommune Profilen. (u.d.). *Kommune profilen*. Hentet fra Statistikk og Nøkkeltall for din kommune:
https://www.kommuneprofilen.no/profil/befolkning/DinRegion/bef_innvandrere_land_region.aspx

Lietuvu enciklopedija. (u.d.). *Lietuvos bankai iki 1918 metų*. Hentet fra Lietuvu enciklopedija:
<https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-bankai/>

Lukaitytė-Vnarauskienė, R. (2008, Mars 11). *delfi*. Hentet fra Žvilgsnis į atkurtos Lietuvos ekonomiką :
<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zvilgsnis-i-atkurtos-lietuvos-ekonomika-16268197>

Macrotrends. (u.d.). *Macrotrends*. Hentet fra Lithuania Inflation Rate 1992-2024:
<https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/LTU/lithuania/inflation-rate-cpi>

Mažeikių krašto enciklopediją. (2013, desember 2). *Mažeikių krašto enciklopediją*. Hentet fra Užlieknės kolūkis:
https://mke.lt/index.php?title=U%C5%BEliekn%C4%97s_kol%C5%ABkis&mobileaction=toggle_view_desktop

Mjør, K. J. (2020, april 14). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra kollektivbruk:
<https://snl.no/kollektivbruk>

Mjør, K. J. (2022, Juni 9). *SNL*. Hentet fra Sovjetunionen: <https://snl.no/Sovjetunionen>

NRK. (2001, Januar 12). *NRK*. Hentet fra Ti år siden massakren i Litauen: <https://www.nrk.no/urix/ti-ar-siden-massakren-i-litauen-1.462311>

Pukenė, R. (2019, mai 31). *delfi*. Hentet fra Nepriklausomybės pamokos:
<https://www.delfi.lt/multimedija/pamokos/prezidento-rinkimai-dvikova-padiktavusis-taisykles-slaptas-susitikimas-varsuvoje-sprogdinimas-siauliuose-ir-mislinga-mirtis-81322858>

Rinkosaikste. (2021, Januar 13). *Laisvės kova: praėjo visas trisdešimtmetis*. Hentet fra Rinkosaikste:
<https://rinkosaikste.lt/laisvs-kova-prajo-visas-trisdeimtmetis/>

- Roaldseth, S. L. (2013, Juli 26). *NRK*. Hentet fra Litauerne strømmer til Norge:
<https://www.nrk.no/mr/litauerne-strommer-til-norge-1.11152118#:~:text=Jobbmarkedet%20er%20det%20viktigste%20kriteriet,at%20de%20f%C3%A5r%20en%20jobb>.
- Rouge, E. (2020, april 15). *Sovietinės mokyklos ypatumai. Spaliukai, pionieriai, komjaunuoliai* . Hentet fra Delfi: <https://www.delfi.lt/plus/gyvenimas-visuomene/sovietines-mokyklos-ypatumai-spaliukai-pionieriai-komjaunuoliai-84043273>
- Slottemo, H. G. (2020, Mars 10). *Norges historie*. Hentet fra <https://www.norghistorie.no/studere-fortid/historie/2050-muntlige-kilder-og-livsfortellinger.html>:
<https://www.norghistorie.no/studere-fortid/historie/2050-muntlige-kilder-og-livsfortellinger.html>
- Vita Karpuškienė, A. R. (2019). *Alkoholio vartojimo įpročiai, aplinka* . Vilnius: Vilnius University Press.
- Vitkus, G. (u.d.). *LIETUVOS IR RUSIJOS SANTYKIŲ VEKTORIUS 1990–2004 METAIS*. Vilniaus: Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas.
- Wieczorek, L. (2016). *East–west disparities in alcohol-related harm*. Researchgate.
- Åsmund Egge, J. H.-H. (2022, August 31). *Store Norske leksikon*. Hentet fra Mikhail Gorbatsjov:
https://snl.no/Mikhail_Gorbatsjov

